

8. Слова на позначення багатьох неопредмечених дій і процесуальних станів людини: *торочити* [1, с.82], *чимчикувати* [1, с.11], *сьорбати* [1, с.29], *нап'ялити* [1, с.31], *чвалати* [1, с.42], *дубасити* [1, с.62], *рвкнути* [1, с.56], *волати* [1, с.60], *скоцюрбитися* [1, с.165], *прихатися* [1, с.155], *поплентатися* [1, с.156], *швендіати* [1, с.53], *реготати* [1, с.55], *гиготіти* [1, с.57], *жбурляти* [1, с.68], *зиркати* [1, с.84], *галюкати* [1, с.61], *горлати* [1, с.62], *ричати* [1, с.59], *тарабанити* [1, с.61], *туманити* [1, с.62], *котитися* [1, с.157].

9. Слова на позначення багатьох ознак дій: *пристрасно* [1, с.92], *безтурботно* [1, с.96], *нестрепно* [1, с.100], *розпачливо* [1, с.99], *безпорадно* [1, с.101], *божесвільно* [1, с.105], *безжалісно* [1, с.26], *рвучко* [1, с.30], *люто* [1, с.39], *перелякано* [1, с.38], *шалено* [1, с.44], *озвіріло* [1, с.62], *по-дурному* [1, с.81], *кострубато* [1, с.102], *весело* [1, с.131], *спантеличено* [1, с.85].

Важливу роль у вираженні емоційного мовлення у романі відіграють жаргонізми : *класно* [1, с.93], *фраєр* [1, с.62], *пацан* [1, с.78]; запозичені елементи : *шельма* [1, с.53].

Звертає на себе увагу той факт, що абсолютна більшість перелічених слів має інгерентну виразність негативного оцінного плану. Це можна пояснити тим, що людина в своїй активній боротьбі з усім потворним, злим, ворожим, неприйнятним для її природи та її життєвих ідеалів постійно шукає все нових і нових засобів відповідної мовленнєвої експресії, а відтак постійно збільшує кількість цих засобів.

Експресивно-художня лексика виконує дві функції – естетичну й емоційну. Естетичними є слова-назви абстрактних понять, такі як: *кохання* [1, с.178], *стражання* [1, с.47], *краса* [1, с.89] ; мистецькі терміни: *рондо* [1, с.9], *фортеп'яно* [1, с.35]. Вже сама наявність цих слів якоюсь мірою естетизує мову роману, але, на жаль, письменниця мало вживає таких слів, оскільки словесно-художній лад твору такої тематики, художньо-образна система його не потребує функціонування цієї лексики, що б протирічило цілісності всього тексту. Тому автор уживає естетичні слова тільки в описах для зображення обставин дії, актуалізації окремих деталей.

Характерною рисою дериваційної системи сучасної української загальнонародної мови є наявність у ній великої кількості дериваційних афіксів, за допомогою яких автор експресивно передає найтонші відтінки почуттів, переживань та оцінок. Серед цих афіксів чільне місце займають суфікси пестливості -к-, -ик-, -ок-, -чик-, -очк-, -ечк-, -ичок-, -очок-, -оньк-, -ат-, -атк-, -иночк-, -инойк-, -ен-, -енятк-, -инк-, -ичк-, -ушк-, -ун-, -есеньк-, -ісіньк-. Стилистично нейтральним словам вони надають первинної почуттєво-оцінної виразності різного ступеня: *лице – личко* [1, с.16], *гарний – гарненький* [1, с.130], *капельюх – капельюшок* [1, с.16], *дідо – дідусь* [1, с.181], *вітер – вітерець* [1, с.17], *хлопчики-близнятка* [1, с.179], *ноги – ніжки* [1, с.202], *серце – сердечко* [1, с.163], *сестра – сестричка* [1, с.12].

Важливі лінгвостилістичні функції виконують згрубіло-збільшувальні суфікси -ищ-, -ицьк-, -ак(-як-), -ук(-юк-), -ур(-юр-), -аг(-яг-), -ань-, -ил-, -ух-, -уг-, -идл-, -уган-, -ущ-, -езн-, -енн-, -ону-. Шляхом приєднання деяких із них до іменникових, прикметникових і дієслівних основ утворюються експресивні емоційно-оцінні назви осіб: *чолов'яга* [1, с.151].

Також у творі є слова, в яких емоційність виражається словотворчими засобами, які творяться за допомогою префіксів най-, над-, пре-: *найкраща* [1, с.90], *надзвичайна* [1, с.25], *пречудова* [1, с.32].

Отже, емоційно забарвлена лексика роману Алли Рогашко «Осіньне рондо місячної ночі» неоднорідна та різнозначенсва. Вона поділяється на велику кількість семантичних груп слів, за кожною з яких закріпились певні індивідуально-авторські функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рогашко А. Осіньне рондо місячної ночі: [роман] / Алла Рогашко. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2015. – 204 с.
2. Сучасна українська літературна мова : Підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; За ред. М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1994. – 414 с.
3. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія / Віктор Ан- тонович Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 351 с.

Дзюба Х.

Науковий керівник — доц. Бабій І. М.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ОБРАЗОТВОРЕННЯ В ІНТИМНІЙ ЛІРИЦІ ВАСИЛЯ СИМОНЕНКА

Художня література змальовує життя в яскравих барвах. Її інструмент – слово. Завдяки поєднанню різноманітних слів, автор створює цікаві, колористичні образи. Стиль доби, її естетика завжди позначалися на мовотворчості письменників, їх індивідуальних творчих пошуках. Особливою та надзвичайно багатогранною постає перед нами творчість письменника шістдесятника – Василя Симоненка. Мета нашої розвідки — визначити й описати засоби поетичної мови в інтимній ліриці В. Симоненка.

Літературній творчості В. Симоненка присвячені статті в журналах і газетах, передмови до його збірок «Тиша і грім», «Земне тяжіння», «Лебеді материнства». Серед них можна виділити праці В. Брюховецького, О.

Гончара, М. Ільницького. Існує ще велика кількість статей, що з'являлися в періодичних виданнях України з часу смерті поета. Але, на жаль, усі ці дослідження приділяли увагу літературній спадщині поета і його життєвому шляху. Студій, присвячених мові письменника, його самобутньому стилю майже не зустрічаємо. Лише кількома словами торкаються автори мовного стилю митця. Так, С. Крижанівський у праці «Радість першовідкриття» наголошує на «гуманістичній тональності його віршів», відзначає, що мова поета щира, тверда, упевнена. Про афористичність творів В.Симоненка говорить М. Жулинський у статті [1, с.19]. Автор, хоч і кількома рядками, але наголошує на фольклорній основі деяких Симоненкових віршів; торкається поетики простих слів і влучних слововживань. Дещо детальніше приділяє увагу використанню В. Симоненком антитез М. Ільницький у вище названій роботі [2, с.160]. Зокрема, автор аналізує вживання цієї стилістичної фігури у вірші «Україні».

Про індивідуальність і самобутність, про ідіостиль цього поета ще будуть написані роботи та проведені ґрунтовні дослідження, оскільки мова майже не досліджена. Не написано праць про мовну творчість на широкому фактичному матеріалі. Відсутні студії про застосування поетом властивих тільки йому лінгвістичних та стилістичних образних засобів. З огляду на це вважаємо порушену проблему актуальною.

За своє недовге життя поет написав багато красивих віршів. Провідними мотивами поезії Василя Симоненка є любов до України, матері та жінки. Надзвичайно особливою є інтимна лірика поета. Вразливість його натури, щедрість і чистота почуттів тут виявилися настільки сильно, що найпростішими, найзрозумілішими, часом найбуденнішими словами поетові вдалося передати найсокровенніше, відкрити глибини своїх почуттів. Любов несе не лише щастя, а й страждання, та все одно автор оспівує зливу почуттів, що освятили його душу.

Творчий шлях В.Симоненка, як і будь-якого талановитого письменника, був напруженим, сповненим щастя і болю. Він безупинно шукав свого єдиного слова, того, що найсокровенніше, найсправедливіше. І такі слова поет знаходив. Мовна палітра його творів вражає своєю внутрішньою красою, щирістю почуттів, наповненістю. Лексичний склад поезії надзвичайно різноманітний. Автор широко використовує синоніми, влучні порівняння, образні метафори, яскраві епітети. Усе говорить про те, що творчий діапазон автора був надзвичайно багатограним. Поетові притаманне також уживання антонімів, які виконують важливі образні, структурно-композиційні та ідейні функції. Багатство виражальних засобів відтворює розмаїту дійсність і глибокий духовний світ людини. «Його обдарованість була щедрою, ласкавою. І тому художня палітра поета багатюща» [2, с.160].

Одним із найбільш дійових виражальних засобів є тропіка (епітет, порівняння, метафора, гіпербола, метонімія, синекдоха, літота та ін.). Тропи розкривають багатство асоціативних відтінків мовлення, посилюють та увиразнюють його емоційне забарвлення, вказують на домінуючі ознаки авторського стилю. Через обмеженість обсягу роботи зупинилися на найбільш яскраво виражених тропях.

Найпростішим із тропів, на думку вчених, є **порівняння**. Найніжніші й найоригінальніші порівняння добирає автор для змалювання образу коханої. Вони виконують емоційно-оцінну роль, виявляють ставлення ліричного героя до обранки серця: «*Ти прийдеши, як гаряче літо*» [3, с.44]; «*Ти, як весняний грім*» [3, с.40]; «*І прозора, мов ранкова тінь(ти)*» [3, с.61]; «*І душі наші, мов пісні*» [3, с.45]; «*Але ти, як весна, стороною пройшла*»; «*Жду твоєї ласки хоч малої, / Як земля у спеку жде дощу*» [3, с.66].

Епітети – могутня зброя в руках письменника. Це один з основних тропів поетичного мовлення, призначений підкреслювати характерну рису предмета чи явища. Я чекав тебе з хмари *рожево-ніжної*,

Із *ранкових* туманів, з *небесних* октав,
Коли думи збігалися з мли *бездоріжної*
І *незвіданий* смуток за душу смоктав [3, с.56].

Епітетам у поезії В.Симоненка можна було б присвятити окреме дослідження, настільки рясно ними пересипані поетові рядки. І дійсно, «На епітеті кожен твір тримається»(О.Грін).

Одним із основних виражальних засобів є **метафора**. Використання метафор у своїх творах свідчить про майстерність і талант письменника, оскільки пов'язане з умінням бути спостережливим і помічати в житті подібність.

– «*Розвели нас дороги похмури*» [3, с.62]; «*Щоби полум'ям синіх очей ти тривогу мою погасила*» [3, с.63]; «*Розіб'ється човен ...об гранітну байдужість твою*» [3, с.40].

Надзвичайно майстерно вплітається в канву художньої мови **персоніфікація**. Природа і світ постають перед читачем олюдненими, вони співпереживають із ліричним героєм, як, наприклад, у такій строфі:

– «*Довго спали вітри у ярах на припоні, / Довго тиша гнітюча полями повзла, / І стояли дерева німі на осонні, / Знемагала в пилюці вечірня імла*» [3, с.38].

Василя Симоненка можна по праву назвати майстром **оксиморонів**. Цей троп полягає у сполученні різко контрастних, протилежних за значенням слів. Наведемо приклади: «*І, говорячи, не мовчи. / Нашо правді словесна маска? / Ти мовчанням мені кричи*» [3, с.40].

Переважають в інтимній ліриці В. Симоненка епітети та персоніфікації; метафор, порівнянь і оксиморонів дещо менше, проте вони надзвичайно яскраві. Охарактеризовані тропи створюють

експресію поетичного вислову, вказують на незвичність зіставлюваного, на небуденність явищ. Вони свіжі, колоритні, виразні.

Мовна естетика В.Симоненка створювалася на максимальному використанні художніх засобів. Це дозволяло поетові всебічно характеризувати образи людей, їх дії, вчинки, явища природи, суспільне життя, виявляти своє ставлення до зображуваного. Саме завдяки філігранно дібраним і витвореним тропам В.Симоненко витворив свій власний неповторний індивідуальний стиль, який відрізняє його твори від решти письменників, не дає сплутати ні з ким. Цим і цінна лірика Василя Симоненка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жулинський М. Василь Симоненко. Із забуття в безсмертя / М. Жулинський. - К: «Дніпро», 1980.
2. Ільницький М. В твоєму імені живу. (Про творчість В. Симоненка) / М. Ільницький, - К: Прапор. - 1985. - №1.
3. Симоненко В. Вибране / В. Симоненко. - К: «Школа», 2008.

Дудар І.

Науковий керівник – доц. Заборна М.С.

ПРОЩАННЯ ЯК АСПЕКТ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ ТА ОБ'ЄКТ ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У сучасному світі, коли навкруги ми відчуваємо недостатню кількість любові та милосердя, так важливо хоча б добрим словом дарувати доброту тим, хто нас оточує. Тому важливе місце в сучасному суспільстві належить проблемі мовного етикету. Український мовленнєвий етикет – національний кодекс словесної добропристойності та ввічливості, що передбачає властиві українцям національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, втілені в системі стійких формул і виразів для прийнятих і запропонованих суспільством ситуацій ввічливого контакту зі співбесідником. В системі етикетних висловлень самостійну позицію займають висловленні зі значенням прощання.

Сама лексема «*прощання*» етимологічно походить від дієслова «*прощатися*», що означає при розлуці тиснути один одному руки, говорити слова прощання. Цей ритуал пов'язаний із провадженням до порогу, до воріт, до краю села. В основі звичаю прощання лежать давні вірування нашого народу про «свою» та «чужу» територію. Простір, що знаходився поза житлом, сприймався як ворожий та небезпечний для людини. Поріг був тією межею, що розділяла ці два простори. Тому люди проводжали до порогу, потім – до воріт, до краю села з метою оберегти людину від небезпеки. Водночас це символізувало бажання довше побути з людиною і висловити свою повагу до неї [2,34]. Для прикладу: — **Прощайте!** *Зоставайтеся здорові, – гукнув батько з воза в брамі. – Та коли приїдете до нас, то не забудьте привезти мені усяких українських книжок. Тільки їх залюбки і читаю. Господи, споспішай і спострічай! Дай Боже час добрий!*

— **Щасливої дороги!** – *гукав зять з двора* (Нечуй – Левицький І.).

При прощанні українці використовують такі сталі вирази, як *до побачення, прощайте, прощавайте, ідіть з Богом, не поминайте лихом, майтеся гаразд, будьте здорові та ін.* Наприклад: *Підійшов і поцілував матір, що так і не поворухнулась: — До побачення, мамо... (пауза). — До побачення, сестро... (пауза). — Прощавайте, браття... Не поминайте лихом.* (Багряний І.).

Найбільш вживаною та стилістично нейтральною формою прощання є «*до побачення*». Форма родового відмінка з применником має велику кількість «двійників» в інших мовах, наприклад польськ. *Do widzenia!* – *widzieć* «бачити»; нім. *aufwiedersehen!* – *wieder* «знову», *sehen* «бачити»; рум. *la revedere* – *re* «знову», *vedere* «бачити» і т. п. Як і в українській мові, в іншомовних «двійниках» в основу покладено побажання знову побачитися.

Осмислення етикетних висловлень крізь призму засобів їх мовного оформлення, а також урахування ролі позамовних чинників у доборі цих мовних засобів дає підстави для розгляду цих одиниць комунікації в контексті прагматичної лінгвістики. Лінгвістична прагматика – дисципліна, що досліджує виявлення людського суб'єктивного чинника в мові й фактично постає як семантика мови в дії [1,11]. Основними категоріями прагмалінгвістики виступають мовленнєвий акт, мовленнєвий жанр, дискурс. Мовленнєвий акт – цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації [1,19]. Мовленнєвий жанр – тематично, композиційно й стилістично усталені типи повідомлень – носіїв мовленнєвого акту, об'єднаних метою спілкування, задумом мовця з урахуванням особистості адресата, контексту і ситуації спілкування [1, 20]. Дискурс визначається як зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціальними, прагматичними, психічними та іншими факторами [1,18]. Оперування цими поняттями дає підстави для усвідомлення прощання як мовленнєвого жанру, конститuentами якого виступають мовленнєві акти адресанта та адресата, що реалізують інтенцію припинення контакту зі співбесідником. Мовленнєвий жанр прощання постає як бінарна структура, яку утворюють мінімум два мовленнєвих